

Landbruget i 1944.

Nogle Betragtninger ved Aarsskiftet.

Af Professor K. Skovgaard.

Naar vi nu ved Aarsskiftet efter gammel Sædvane standser en føje Stund i vor travle Rastløshed for at besinde os paa os selv og den Verden, vi lever i, gaar det vel saaledes for de fleste af os, at 1944, det Aar vi forlader, og som vi nu ved Aarsskiftet tænker tilbage paa og søger at gøre op, i vor Erindring vil staa stærkt markeret, thi Krigens Vilkaar blev strengere og mere ubønhørlige ogsaa for vort Land, og vi naaede ikke frem til den Fred, vi alle haabede paa. Men alligevel, midt i stærke Indtryk og Skuffelser levede Dagliglivets Problemer videre, og Tanken forbandt dem med den Fremtid, vi engang skal betræde.

Det siges, at disse Aar har gjort os til eet Folk. Jeg tror, at det er meget sagt; vi kommer ikke igennem disse Aar uden at de jo i manges Sind har levnet Indtryk af, at for at det store Ord skulde være Sandhed, maatte mangt og meget være gjort anderledes, men kan vi sige, at vi som aldrig før har lært Nødvendigheden af, at vi bliver eet Folk, har vi dog faaet et stort Maal at kæmpe for. Og vil vi sætte os det Maal, er den første Betingelse, at vi lærer at forstaa hinanden og hinandens Forudsætninger, og ud fra dette Synspunkt har jeg skrevet denne Aarsoversigt over nogle af de Problemer, som var Landbrugets i 1944. De fremtræder stykkevis og delt; de kan, som

Forholdene er, ikke sættes i det rette Perspektiv til hinanden og imellem Fortiden og den Fremtid, vi alle haaber paa, og som lever i alle Sind. Derfor maa vi gøre hvert Spørgsmaal op for sig.

Vejr- og Vækstforhold.

Vejr og Vind giver altid Landmanden noget at undre sig over og noget at tale om; det var ogsaa Tilfældet i 1944, hvor Naturen paa mange Maader bød paa store Overraskelser. Aarets første Maaneder var usædvanlig milde, alle udendørs Arbejder kunde fremskyndes, og i Februar begyndte man saa smaat at forberede sig paa Foraarsarbejde og Saaning. Saa kom imidlertid den første store Overraskelse: Kulde og daarligt Vejr i Marts med periodevis endda streng Nattefrost, og Saaningen blev forsinket til ind i April; dog kunde den hurtigt bringes fra Haanden, da Jorden faldt særdeles let.

Foraarskulden holdt de overvintrede Vækster tilbage i Vækst, og selv om Vintersæd, Græsmarker og Frøafgrøder en Tid i Marts saa noget medtaget ud, overvintrede de dog alle godt, men først hen imod Maj havde de atter genvundet den smukke grønne Farve, de havde i Februar. Udbindingen kunde her og der foregaa sidst i April, men blev først almindelig hen i Maj, hvad dog ofte mere skyldtes Kulden end manglende Græs.

I Forsommeren kom Vejrets anden Overraskelse; vi fik en usædvanlig stor Nedbør i Maj—Juni og stærke Vekslinger i Varme og Kulde, mest dog af det sidste. De stærke Varmeperioder holdt dog Plantevæksten godt i Gang, naar vi undtager de varmekrævende Afgrøder som Bederoer, der saa sløje ud til helt hen i Juli, men Sæden og Græsset groede godt; der var fortrinlig Græsning, og sidst i Juni kunde man gaa i Gang med at bjærge en usædvanlig stor Høafgrøde.

Først i Juli stod alt vel til, Sæden var blevet usædvanlig granvoksen i den vaade Forsommer; man begyndte at tale om Lejesæd, vanskelig Høst og stor Halmhøst; det sidste slog til, men det første ikke, thi alle de mange Ønsker om Tørvejr blev i den Grad opfyldt, saa Nedbørsforholdene i Eftersommeren blev helt vendt paa Hovedet, især tegnede August sig

med en Varme og Tørke, som aldrig oplevet. — Det blev den tredje store Overraskelse.

Høsten blev begyndt ret samtidigt over hele Landet hen i August og kunde trods Arbejdsbesværligheder og meget Arbejde med den stærke Fyld gennemgaaende gennemføres uden Afbrydelse, saa Afgrøden kom velbjærget i Hus. Men Korn og Græs led stærkt i den usædvanlige Varme og Tørke, hvad der hulede godt i de gode Høbeholdninger.

I September kom den Regn, vi havde til gode fra August; den gjorde Gavn, men kunde ikke oprette den skete Skade. Græsvæksten vilde ikke rigtig i Gang, og Roehøsten blev lille. Saa galt, som det en Overgang saa ud til, gik det dog ikke; stadigt mildt og fugtigt Efteraarsvejr fristede Landmændene til at udskyde Roehøsten, som vel blev forskudt 2—3 Uger. Spekulationen gik godt; der kom ingen Frost, og man bjærgede nogle ekstra Foderenheder. Det fugtige Efteraarsvejr gjorde Roearbejdet usædvanligt vanskeligt og utiltalende; store Mængder Jord maatte slæbes hjem paa Roerne i strengt Føre, og Roetoppen, som betyder saa meget efterhaanden, blev snavset til, saa hvordan bliver Ensilagen i Aar — men under Forhold som de nuværende kan alt jo ædes.

Kreaturerne kunde holdes længe ude i det milde Vejr, men der var ikke meget Bid i det korte Græs; ekstra Foder maatte der tidligt til, og dog blev Indbindingshuldet mange Steder daarligt. Vintersæden slog godt an og staar grøn og smuk, og saa vidt Fugtigheden har tilladt det, har der kunnet arbejdes med Jorden til hen imod Aarets Udgang, men Efteraarsarbejdet er dog forsinket af den sene og vanskelige Roehøst og af Nedbøren.

Aarets Gennemsnit giver imidlertid ikke helt det sande Billede. Det maa tilføjes, at især Nedbøren har vekslet stærkt fra Egn til Egn, og har givet stærke Udslag i Afgrøderne, som især for Kornets Vedkommende har vekslet fra det udmærkede til det maadelige. Det samme gælder Frøafgrøderne, som især hører hjemme i nogle af de Egne, hvor Tørken var føleligst; Roerne er derimod maaske mere ensartet under Middel.

Vækstforholdene i Aarets Løb synes i usædvanlig Grad at

have været Tidslerne gunstige. Man hører fremsat den Anskuelse, at det skyldes de vanskelige Arbejdsforhold, hvorved Ukrudtsbekæmpelsen i tidligere Aar er blevet forsømt, men det kan ikke være Hovedgrunden, for ogsaa i Brug med sædvanlig Arbejdsstyrke florerede Tidslerne som ikke set i mange Aar. Er det ikke tænkeligt, at den lette og øverlige Foraarsbehandling af Jorden, som man er gaaet over til, i Forbindelse med det milde Efteraar og Vinter er Hovedforklaringen. Et Par Træk af en Kultivator med Tidsellabber, som man engang anvendte det, vilde nok mange Steder have gjort sin Virkning.

Arealanvendelse.

Som det fremgaar af efterfølgende Opstillinger, var der atter i 1944 kun ganske smaa Afvigelser i Arealanvendelsens Hovedposter, hvad der bekræfter, at der skal meget stærke Kræfter til for at bringe Uligevægt i Landbrugets Driftssystem, og at Bevægelsesfriheden inden for dette kun synes ringe. For udenforstaaende forekommer dette ofte uforstaaeligt og Udtryk for Konservatisme, men denne Opfattelse beror udelukkende paa Ukendskab til de mange Hensyn, økonomiske som tekniske, der er taget i Agt ved Driftssystemets Ordning. Man tør vel sige, uden at gøre sig skyldig i Overdrivelser, at naar man tager Menneskene, som de er, har danske Landmænd saa nogenlunde støttet paa Erfaring og Forskningens Resultater drevet Produktionen paa den Jord, de dyrker, til Grænsen af det fordelagtige, og store Ændringer i Jordens Drift vil derfor betyde ikke blot tekniske Vanskeligheder, men, hvad der er det afgørende, dyrere Produktion, og det afholder man sig fra. Det er dermed naturligtvis ikke sagt, at meget ikke kan blive bedre og anderledes, men der skal tvingende økonomiske Grunde til især at gøre det anderledes, og de har ikke foreligget; det har været fordelagtigst at gaa frem med smaa Ændringer.

Smaa, men interessante Bevægelser ses i de enkelte Afgrøder. Af *Kornsorterne* ser vi Hveden være ved at tilbageerobre Tilliden, en Bevægelse den megen Halm i Aar sikkert fremmer. Brødsædarealet har godt og vel holdt Stillingen.

Arealanvendelse efter Statistisk Departements Tællinger.

	1939	1943	1944	1944÷1939	1944÷1943
Hvede	133 500	49 100	84 000	÷49 500	+34 900
Rug	137 000	224 400	195 100	+58 100	÷29 300
Bælgsæd	3 100	8 900	9 300	+ 6 200	+ 400
Korn ialt	1 374 800	1 350 500	1 332 700	÷42 100	÷17 800
Kartofler	69 500	105 400	99 100	+29 600	÷ 6 300
Foderroer	415 500	392 400	403 600	÷11 900	+11 200
Heraf Kaalroer ..	191 900	183 500	214 100	+22 200	+30 900
Fabriksroer	39 600	45 500	42 900	+ 3 300	÷ 2 600
Andre Høstarealer	50 800	105 200	98 500	+47 700	÷ 6 700
Heraf Frø	41 900	61 600	55 800	+13 900	÷ 5 800
Brak	31 900	15 800	13 000	÷18 900	÷ 2 800
Græs- og Grøntfo- der	740 000	707 500	737 400	÷ 2 600	+30 100
Heraf Lucerne ...	19 900	26 500	27 300	+ 7 400	+ 800
Ialt Arealer i Om- driften	2 722 100	2 722 300	2 727 200	+ 5 100	+ 4 900

	Røefrø	Bølg- plante- frø	Græsfrø	Havfrø	Olie- høfrø	Spind- hø	Hamp	Sennep	Haves- sager
1944	6 815	16 175	26 396	1 853	3 700	7 300	1 500	15 000	8 100
1943	10 377	16 753	26 727	2 122	2 700	6 500	2 200	17 200	7 500
1939	3 615	10 197	23 435	838	—	1 500	—	3 053	7 120

Blandt *Rodrugterne* er der en beklagelig Tilbagegang i Kartofler paa 6000 ha og i Sukkerroer paa 2600 ha, hvilket sammen med lavere Arealudbytte for de to vigtige Næringsplanter giver en beklagelig Nedgang i Forsyningerne. Interessant er Fremgangen i Kaalroearealet paa 16 pCt. eller 31 000 ha, trods alt hvad der er god Latin paa Bjerget. Det er vanskeligt at sige, om denne Udvikling skyldes fodringsmæssige eller arbejdsmæssige Hensyn, men at Kaalroearealet udvides, er i hvert Fald forstaaeligt, naar man i arbejdsdyre og arbejdsvanskelige Tider ser Kaalroeoptageren glide jævnt og konsekvent langs Rækkerne, bortset fra mindre Arbejde ved Tynning og Opbevaring. Kan man konstruere en Optager, der gør det samme propre Arbejde i Bederoer, eller en Roe, der lader sig optage, vil Billedet maaske blive ændret.

Handelsafgrøderne.

Andre Høstarealer er gaaet ned med 7000 ha, hvilket især skyldes en Nedgang i Frøarealet paa 6000 ha. Nogle Smaa-bevægelser i *Industriplanterne* skal der ikke gøres meget ud af, men de viser dog, at de meget høje Priser paa disse Afgrøder ikke er høje nok til at gøre dem tiltrækkende, og for saadanne Afgrøder som Oliehør og Sennep er det lige saa meget Proteinhungeren som Afgrødeværdien, der holder Liv i Dyrkningen.

Hampen synger paa sit sidste Vers; den giver saa ringe Udbytte af Tave og Frø, at Færdigvarerne bliver uforholdsmæssigt dyrere end Varer af Hør, især efter at man har lært sig at behandle Spindhørreren, saa den giver et praktisk taget lige saa stærkt Garn og Tov som Hampen.

Spindhørreren dyrkes gerne, hvor man kan komme til det; den giver i Aar det højeste Udbytte i mange Aar, hvad der især skyldes Vejret, men dog ogsaa, at man er ved at faa Tag paa Dyrkningen; interessant er bl. a. Erfaringerne om Forfrugtens, man kan uden Overdrivelse sige afgørende Indflydelse. De gamles Erfaring om, at Hørreren saas bedst i Grøn jord bekræfter sig, og det synes, at den ikke kan lide Roejord.

Industrien er glad for Hørreren nu under Krigen, men dog ikke mere end, at man er parat til at droppe den ved første givne Lejlighed, hvad der er beklageligt. Det ser derfor ud til, at det bliver Landbrugets Sag at udvikle og befæste Hørindustrien, dog skal *Jacob Holm & Sønner* samt *Tommerup Hørfabriks* Indsats anerkendes, og til den Ende har Kolding Andelsskættei sat et efter Forholdene meget betydeligt Beløb ind paa Udviklingen af et Hørspinderi. Det skulde synes sandsynligt, at vi kan dyrke Hør konkurrencemæssigt her i Landet, naar Dyrkningen lader sig mekanisere, som den gør, og denne omend spæde Gren paa vort Erhvervsliv kan give ikke alene Valuta, men et lille Areal en forholdsvis meget større Beskæftigelse end nogen anden Afgrøde — „Tobakken“ dog undtaget — især naar man ogsaa udvikler Spindingen, som desuden skulde stabilisere Afsætningen. Meget fornuftigt, omend noget sent, er der fra Hørskætteiernes Side desuden sidst paa

Aaret taget Initiativet til et Forskningsarbejde vedrørende Hørens Dyrkning og Forarbejdning m. v., der naturligvis tilsluttes det omfattende Forsøgsarbejde, der har været i Gang i adskillige Aar paa Statens Forsøgsstationer.

Frøafgrøderne er som sagt gaaet tilbage med 6000 ha; det er især Rodfrugtfrøet, der er blevet indskrænket, Græsmarksbælgplanter og Græsfrø har givet lidt efter. Det var de i 1943 gennemførte Prisedsættelser, der har virket, hvad der var nødvendigt. Mange Frøavlere misforstod dette; de følte Prisedsættelsen som en Forurettelse og Urimelighed, selv om den var til deres egen Fordel, for der er ingen, der kan holde Frøpriserne oppe i hvert Fald paa de nationale Sorter, hvis Arealet faar Lov at vokse. Paa den anden Side maa Dyrkningen have et Omfang, saa Forbruget sikres, ogsaa saaledes at der oparbejdes et Reserverlager igen, efter at de kolde Vintres Virkninger havde udtømt alle Beholdninger, og derfor er Priserne paa Roefrø og Kløverfrø igen i Aar sat lidt i Vejret.

Høstudbytte og Foderforsyning.

Efter de mange stærkt varierende men dog ofte noget pessimistiske Udtalelser om Høstens og især Roehøstens Størrelse, imødesaa man med særlig Interesse Høststatistiken. Den viste, at det samlede Resultat nok blev noget daarligere end i Fjor, men dog ingenlunde saa daarligt som man havde befrygtet,

	Mill. hkg				Mill. Afgrødeenheder			
	1944	1943	1934 -38	1939 -43	1944	1943	1934 -38	1939 -43
Hvede	2,8	1,8	3,8	2,0	2,8	1,8	3,8	2,0
Rug	4,2	5,1	2,6	3,5	4,2	5,1	2,6	3,5
Vaarsæd	30,4	32,0	29,2	29,1	28,1	29,5	26,8	26,8
Korn ialt	37,4	38,9	35,6	34,6	35,1	36,4	33,2	32,3
Kartofler	14,3	19,4	13,5	15,0	3,4	4,5	3,2	3,4
Foderroer	181,5	210,6	—	224,8	20,9	24,9	25,0	26,9
Fabriksroer ..	12,4	14,6	—	16,1	2,9	3,3	2,8	3,8
Hø	23,2	20,4	19,7	14,0	9,3	8,2	7,9	5,6
			Ialt		71,6	77,3	72,1	72,0
			Minus Brødkorn		64,6	70,4	65,7	66,5

idet den samlede Avl af Afgrødeenheder ligger paa Højde med Gennemsnittet for de foregaaende 10 Aar.

Det ses imidlertid af Tallene, at Korn og Hø ligger betydeligt over Gennemsnittet, men Roerne meget under, en Bevægelse, som, naar Høsten skulde gaa tilbage, vel egentlig ikke er at beklage. Men det er altsaa gaaet i Aar paa den ikke ukendte Maade, at man har sammenlignet Høsten med det foregaaende usædvanligt gode Høstaar og derved givet den en uretfærdig Bedømmelse. Medvirkende til det samme har endvidere været de meget store Besætninger, som har hulet godt i Beholdningerne paa et tidligt Tidspunkt, men heller ikke det kan skrives Høstudbyttet til Last.

Udregner man Hektarudbyttet, har Hvede og Rug givet 33 og 22 hkg mod i Fjor 39 og 22 hkg, Kartoffler 144 mod 191 og 183 hkg de to foregaaende Aar og 171 hkg før Krigen, og endelig har Sukkerroerne givet 290 hkg mod 321 i Fjor og 347 hkg før Krigen.

Fodersituationen tegner sig herefter saaledes (Mill. Afgrødeenheder):

	Korn	Kartofler	Foderroer	Sukkerroer	Hø	Ialt
1944÷1943	÷1,4	÷1,1	÷4,0	÷0,4	+1,1	÷5,8
1944÷1939/43 ..	+1,3	0	÷6,0	÷0,9	+3,7	÷1,9

Nedgangen i Forhold til i Fjor er ca. 7 pCt., hvad der maa medføre enten en Reduktion af Besætningerne eller Sultefodring af de tilstedeværende Besætninger.

Kartoffelforsyningen.

Til den yderst prekære Situation paa Kartoffelmarkedet skal gøres nogle Bemærkninger. Som det fremgaar af Høststatistiken, beregnes den samlede Kartoffelhøst til 14,3 Mill. hkg mod 19,4 og 16,7 Mill. hkg de to foregaaende Aar; der er altsaa en Nedgang paa 5,1 Mill. hkg eller ca. 25 pCt. i Forhold til 1943. For Femaaret 1934—38 androg den aarlige Avl 13,5 Mill. hkg i Gennemsnit, men Forbruget af Kartoffler er under Krigen blevet stærkt forøget af Industrien samt til Foder og Læggekartofler, lige-

som Forbruget af Spisekartofler sikkert er steget betydeligt, og det er derfor forstaaeligt, at den lave Avl maa skabe Vanskeligheder. Opstiller man en Kalkule over Kartofflernes Anvendelse, kommer man til følgende Tal:

	1944	1934—38
Læggekartofler 28 hkg pr. ha	2,8 Mill. hkg	2,0 Mill. hkg
Svind ca. 7 pCt.	1,0 - -	1,0 - -
Industrien	1,5 - -	1,0 - -
Ialt	5,3 - -	4,0 - -
Til Rest til Spisebrug, Foder og Eksport	9,0 - -	9,3 - -
Ialt	14,3 Mill. hkg	13,3 Mill. hkg

Nu er det ikke muligt paa Forhaand at afgøre, hvor mange Kartoffler, der vil blive fodret op, og hvor mange der gaar til Spisebrug, fordi der er konkurrerende Efterspørgsel fra disse to Anvendelsesmaader, men man maa naturligvis være fuldt opmærksom paa, at en stor Del af Kartoffelarealet er udlagt med Opfodring for Øje, og at Svineproduktionen er planlagt i Overensstemmelse hermed, *saaledes at der var disponeret over Kartofflerne til Foder, inden Uroen paa Kartoffelmarkedet opstod*, det maa man dog erindre sig, naar man vil gøre Ret og Skel mellem Forbrugere og Kartoffeldyrkere.

Der findes nu her i Landet ca. 200 store transportable Kogeanlæg, som ikke fandtes før Krigen, og som har været i Gang hele Efteraaret og maaske kan anslaas at have kogt 1 Mill. hkg Kartoffler; desuden er der maaske paa Mejerierne kogt 0,5 Mill. hkg, hvorfor der til Spisebrug og Eksport kan levnes 7,5 Mill. hkg, hvis Forbrugerne vil købe de Kartoffelsorter, der er beregnet til Foder, men kan anvendes til Spisebrug.

Her møder vi imidlertid en Vanskelighed; det viser sig, at Forbrugerne efterspørger de to Sorter Bintje og King Edward, mindre Up to date, og at de kun yderst nødigt vil gaa i Gang med de saakaldte Foder- og Industrikartofler. Denne Indstilling kan for en Del bero paa, at de førstnævnte Sorter giver mindre Svind i Husholdningen, men

viser desuden, hvor konservativt Forbruget er i en saa dagligdags Artikel, thi ernæringsmæssigt er Foderkartoflerne de bedste med et Tørstofindhold, der er et Par Points højere end i Spisekartoflerne; de har med andre Ord 8—10 pCt. højere Næringsværdi, og det ses da ogsaa, at i andre Lande foretrækkes ofte de mere stivelsesholdige og melede Foderkartofler til Spisebrug. Nu kan man ikke diskutere om Smagen — undtagen i en Situation som den nuværende, hvor Vanen maa træde i Baggrunden for Nødvendigheden, og i hvert Fald er den Foragt og lette Gysen, der gaar igennem mange, naar Betegnelsen Foderkartofler bruges, aldeles uberettiget. Bintje fodres ogsaa op, det samme gælder Kornet og andre Vækster for ikke at nævne Mælken.

Det er en af Vanskelighederne ved Løsningen af Kartoffelforsyningen at faa anerkendt, at Foderkartofler kan erstatte Spisekartofler; de er ernæringsmæssigt fuldt ud en jævnbyrdig Vare og kan derfor betinge omtrent samme Pris, naar Hensyn tages til det antageligt noget større Kogesvind. Men her støder man saa paa den Vanskelighed, at Kontraktavlen til Industrien har kontraheret Kartofler til ca. 11 Kr. pr. hkg, medens lignende Kartofler til Forbrug kan koste 16—18 Kr. eller mere pr. hkg. I Betragtning af Kontraktavlernes over en Aarrække betryggede Stilling skulde Ængstelse for Industriens Forsyninger dog kunne anses for uberettigede, og man skulde derfor meget mere konsekvent gaa i Gang med Opkøb af Foderkartofler, thi disse kan naturligvis ikke blive liggende ubenyttede, især ikke som Fodersituationen tegner sig; de vil ret hurtigt blive fodrede op, hvis de ikke efterspørges til anden Anvendelse, og her maa man ydermere tage i Betragtning, at store Partier Kartofler er kogt i Efteraaret og ensileret til senere Brug, saaledes at de disponible Mængder er smaa.

Det lykkedes ikke at faa gennemført en Maksimalpris paa Kartofler. Mærkeligt nok var det Forbrugerrepræsentanterne, der satte sig derimod ud fra forsyningsmæs-

sige Synspunkter, medens Landbrugets Organisationer omend med Betænkelighed gav sin Tilslutning. Saa vidt jeg har forstaaet, skyldtes denne Betænkelighed ikke Modvilje imod Maksimalprisordningen i sig selv eller de foreslaaede Priser, som var tilfredsstillende; man har ikke fra Landbrugets Organisationer ønsket prismæssigt at udnytte Situationen, nej man var ængstelig for, at Maksimalprisordningen kunde føre til, at Kartofflerne „forsvandt“ paa et eller andet Tidspunkt, altsaa den samme Ængstelse som Forbrugerrepræsentanterne nærer, og saa vilde Modviljen og Bebrejdelserne mod Landbruget vende tilbage med fornyet Styrke.

Denne Udgang paa Sagen finder jeg var beklagelig ikke mindst af Hensyn til Landbruget, som kunde være tilfreds med de foreslaaede Priser, men som nu med den Udvikling, Kartoffelmarkedet har faaet, er blevet anbragt daarligst muligt i den offentlige Mening. Bliver Situationen ikke bedre, hvad der efter det „statistiske“ Billede i og for sig ingen Udsigt er til, er det min Opfattelse, at Landbruget i sin egen Interesse ikke maa undslaa sig for, ja hellere selv maa tage Initiativet til endog drastiske Foranstaltninger som et Opfodringsforbud for at sikre Forsyningerne. Opfodringsforbud har gentagne Gange været og er i Aar igen anvendt i Sverige.

Kartoflerne er for den jævne Befolkning et saa uundværligt Fødemiddel især i disse Aar, hvor Kartoffler for mange er Forudsætningen for at spise sig mæt, og der maa intet undlades for at skaffe denne Vare frem. Hvis man svigter her, vil det levne et altfor bittert Minde i mange Sind om Krigstidens Prisudvikling og Erhvervs vilkaar, og for Landbrugets Økonomi spiller det ingen Rolle, om dette Problem løses paa en fremkommelig Maade.

Sagen i sin Helhed ligger vanskeligt nok, og det er derfor beklageligt, at den yderligere forværres gennem utilbørlige Udtalelser af enkelte Landmænd, som derved stiller alle deres mindre snakkesalige men mere retskafne

Kolleger i et daarligt Lys. Alle Udtalelser om Nægtelse af Salg, Trusler og Opfodring o. lign., burde kræves ført tilbage til Udgangspunktet med Navns Nævnelse, for hvis f. Eks. en Proprietær paa Sorøegnen virkelig har sagt, at hvis han ikke faar 20 Kr. pr. Tønde for sine Kartoffler, vil han fodre dem op, saa er Landbruget ikke tjent med, at en saa asocial Person anonymt dækker sig i dets Rækker.

Selve Prisudviklingen for Kartofflerne er baaret oppe af den daarlige Høst, det store Forbrug samt den Panik, det med Pressens og Opkøbernes Bistand er lykkedes at skabe paa Markedet; den har ingen Bund i Opfodringsværdien. Denne kan i Gennemsnit anslaaes til at være 9—10 Kr. pr. Tønde og under de særlige Omstændigheder, hvor der er Fodermangel 14—15 Kr.; lægges saa hertil et Beløb paa 1—2 Kr. for Sortering og Levering, naar vi til Bundpriser for Foderkartofler til Salg paa 10—12 Kr., henholdsvis 15—17 Kr., og der er derfor ingen fornuftig Landmand, der vil undlade at sælge sine Kartoffler til en Pris af 18—20 Kr.; Sorøproprietærens Trusel er hen i Vejret.

Til Bedømmelse af Situationen skal jeg endelig gøre opmærksom paa, at med den i Fjor gældende Pris, her paa Sjælland 12—13 Kr. pr. hkg, var Kartoffelavlens i Sammenligning med Kornavl til Svinefodring kun en strøget Forretning, hvilket ses deraf, at Kartoffelarealet gik tilbage med 6 pCt. Da Avlen pr. ha i Aar er 25 pCt. lavere end i Fjor, skal Prisen være 33 pCt. højere; hertil skal lægges forskellige højere Omkostninger til Arbejds løn, *saaledes at Prisen skal være 19—20 Kr., for at Kartoffelavlens skal give samme Indtægt som i Fjor pr. ha*, hvis man ser saaledes paa det. Dette gælder Spisekartofler. For Foderkartofler, der giver et højere Arealudbytte, kan Prisen være lavere; som nævnt i Betragtning af Fodersituationen op til 15—17 Kr. Til disse Priser, som er i Overensstemmelse med de foreslaaede Maksimalpriser, vil Landbruget i Gennemsnit kunne være tjent med at sælge Kartoffler til Vinterens Komme.

Det maa forekomme en neutral Iagttagelse, at Kartoffel-situationen er blevet „brugt“ imod Landbruget. Der maa med Landbrugets særegne Produktionsforhold med Valgfrihed til flere Afgrøder betales en saadan Pris for Kartoffler, at Dyrkningen af dette vigtige Næringsmiddel sikres, men den Prisopkrøning, der har fundet Sted derudover, har Landbruget ikke Hovedansvaret for; den skyldes det forcerede Opkøb, uheldige Udtalelser og „Aktualiteten“. Naar Opkøberne byder Kartoffelpriserne op, er det ganske bagvendt at forudsætte, at det er den enkelte Sælger, der skal holde igen paa Prisen. Naar en Opkøber byder 22 Kr. for Tønden, kan den enkelte Landmand ganske vist nøjes med at forlange 18 Kr. eller 15, men i Bevidstheden om, at Opkøberen putter Forskellen i sin egen Lomme, naar Sælgeren ser de Priser, Forbrugerne maa betale for Kartofflerne. Man kan derfor ikke kræve, at det er Sælgerne enkeltvis, der skal regulere Prisen; det maa ske paa anden Maade, og da Landbruget ikke har modsat sig dette, er det uretfærdigt at hænge Landbruget ud, som sket er, i denne Sag.

Husdyrhold og Husdyrproduktion.

Efter de stærke Reduktioner efter den daarlige Høst i 1941 har Husdyrbestanden indtil i Sommer været i Udvikling, saaledes som det fremgaar af følgende Tal:

Husdyrbestanden efter Statistisk Departements Tællinger.

	Jul 1939	Jul 1943	Jul 1944	1944÷1943
Heste	594 000	601 000	612 000	+ 11 000
Heraf Føl	54 300	74 000	76 000	+ 2 000
Kvæg ialt	3 326 300	3 028 000	3 170 000	+ 142 000
Malkekøer	1 642 200	1 462 000	1 550 000	+ 88 000
Kalve	864 000	815 000	844 000	+ 29 000
Svin ialt*)	3 182 400	2 011 000	2 045 000	+ 34 000
Søer	396 700	240 000	206 000	÷ 34 000
Faar	147 000	186 000	205 000	+ 19 000
Høns	33 297 000	15 340 000	17 034 000	+1 694 000

*) 20. Nov. 1943: 2 449 000 Svin incl. 256 000 Søer

2. Okt. 1944: 2 148 000 - - 195 000 -

Husdyrproduktionen, maanedligt Indeks for 10 Mdr. (Stat. Dep.).

Indeks: 1935 = 100	Mølk		Smør		Fløesk	
	Mill. kg	Indeks	Mill. kg	Indeks	Mill. kg	Indeks
Jan.—Okt. 1939 . . .	—	102	—	—	—	98
- - 1943 . . .	296	75	10,6	74	11	45
- - 1944 . . .	316	80	11,1	77	15	60
	Mill. kg	Æg Indeks	Mill. kg	Kød Indeks	Samlet Indeks	
Jan.—Okt. 1939 . . .	—	—	—	—	102	
- - 1943 . . .	2,5	36	8,1	70	59	
- - 1944 . . .	3,5	50	10,3	80	70	

Igen i Aar ses der at være Fremgang i Husdyrbestanden over hele Linien, for Kvæget endda meget betydelig Fremgang, saaledes at Bestanden pr. Juli kun var ca. 5 pCt. mindre end i 1939. Det er forbavsende, at det har været muligt at opretholde denne meget store Husdyrbestand selv paa den gode Høst fra 1943, og man erindres om, at det er muligt, at Høststatistikken knap er saa paalidelig, som man gaar ud fra. Afgrødetallene angiver Tendenserne i Høsten, men de er holdt i Underkanten af det rigtige, saaledes at Svingningerne udglattes.

Swinebestanden naaede sit Maksimum i November 1943 med 2,4 Mill. Stkr.; den faldt derefter lidt, men holdt sig dog over 2 Mill. Stkr. lige til Oktober 1944, men der var hele Aaret en langsom, men sikker Reduktion i Gang af Sohødet, som faldt fra 259 000 i Oktober 1943 til 195 000 i Oktober 1944, altsaa med ca. 25 pCt. Mærkeligt nok forøvrigt, for Grisepriserne viste stærkt stigende Tendens lige til August, 20 Kilo-Grise steg paa Randers Marked jævnt fra 37 Kr. i Februar til 63 Kr. i August. Det er muligt, at Udsigten til en stor Høst har øvet sin Indflydelse, for efter at Tærskningen begyndte, er Prisen faldet stærkt til 38 Kr. i November og skal nok længere ned endnu.

Der er ingen Tvivl om, at ogsaa Kvægbestanden er for stor; derom vidner bl. a. de store Markedstilførsler i Efteraaret, og da den store Husdyrbestand har hulet godt i Foderbeholdningerne fra Efteraaret, skal der en skarpt gennemført Fodringsøkonomi til, for at faa Foderet til at strække til. Men det ser

ud til, at man, som man ogsaa maatte vente det, i første Omgang især tager Reduktionen paa Grisene for at bevare Kvæget saa vidt muligt.

Husdyrproduktionen har i Aarets Løb, som de anførte Tal viser, været yderst tilfredsstillende. Køerne blev bundet ud i godt Huld, og den rigelige Forsommergræsning gav en høj Ydelse, ja i Juni—Juli var Produktionen 109 og 104 i Forhold til 1935 = 100, men i August—September gjorde den daarlige Græsning sin Indflydelse gældende, og Produktionen faldt ret brat. I September—Oktober var Indekstallet 78 og 73 mod 85 og 78 Aaret før. Udtryk for det samme er det, at Kødproduktionen i September—Oktober havde et Indeks paa 116 og 152 mod 75 og 118 Aaret før; man maatte reducere Besætningerne kraftigt ved Indbindingen.

Som Foderforsyningen foran er anskueliggjort, maa der forventes en lavere Produktion i Vinterens Løb i Sammenligning med i Fjor, men jeg skal dog fremhæve den relativt gunstige Kornsituation og Høforsyning, som maa afsvække Produktions-tilbagegangen ret betydeligt, især i Betragtning af den ubegrænsede Halmmængde af god Kvalitet, der er til Raadighed.

Prisudviklingen.

Priserne paa de „store“ Varer har i Aarets Løb staaet uændrede; saaledes er Driftsbureauets Prisindeks for Husdyrprodukter 243 for Jan.—Oktbr. mod 241 Aaret før. Stigningen skyldes en højere Hestepris. Derimod er Indeks for Planteprodukter 246 mod 239, hvilket skyldes de højere Kartoffelpriser. Men uden om dette Indeks har der fundet flere betydningsfulde og interessante Prisbevægelser Sted. Omtalt er Griseprisen; Levekøer og Kvier faldt paa Odense Marked regelmæssigt fra 750—875 Kr. i Novbr. 1943 til 575—750 Kr. i Novbr. 1944, og endvidere gav Hesteprisen i Aarets Løb noget efter. Fra 1939 er Hesteprisen steget Aar for Aar fra 1000—1100 Kr. til den naaede Maksimum i Foraaret med 2600—2900 Kr.; derefter er den atter faldet til 2300—2600 Kr. Frøprisen er for flere Sorter blevet en Del forhøjet, saaledes som om-

talt, og endelig blev der givet Sukkerroedyrkerne visse Prisgarantier i Foraaret. Alle disse Prisændringer træder dog fuldstændigt i Skyggen for Kartoffelprisen og Frihandelskornprisen, som for Tiden helt behersker Offentlighedens Landbrugsinteresse, og jeg skal derfor knytte nogle Bemærkninger til disse Priser.

Kornprisfastsættelsen har Folk svært ved at forstaa. Det er en ofte hørt Bemærkning, at der maa være noget galt, naar Kornprisen kan stige til 60 Kr. eller fire Gange Førkrigsprisen, eller ogsaa siges det, at den høje Kornpris er Beviset paa, at Landbruget skovler Penge ind. Men man maa lægge Mærke til, at Landbruget som Helhed ikke sælger andet Korn end Afleveringskornet, som koster 26—30 Kr.; Resten skal fodres op og sælges igennem Husdyrene, og da Priserne paa Husdyrprodukter har staaet aldeles uændrede i Aarets Løb, viser det, at Kornprisen er et indre Landbrugsanliggende, som ikke i pris-mæssig Forstand vedrører Forbrugerne.

Man vil nu hævde, at det er Frihandelskornprisen, der driver Kartoffelprisen op, men det er som alt omtalt ikke rigtigt. Selv med en Kornpris paa 60 Kr. som Udgangspunkt kan Kartofflerne højst koste 14—15 Kr. Tønden, naar man regner, at der gaar ca. 4 kg Kartoffler til en Foderenhed, og at Kartoffelkogning og Kartoffellevering giver de samme Omkostninger. Kartoffelprisen er altsaa bestemt af andet end Kornprisen, nemlig af den lave Høst over for et forøget Forbrug og en forceret Efterspørgsel. Men som nævnt er det muligt, at en Del i Driften planlagt Kartoffelkogning har formindsket Forsyningerne.

Ja, det er meget godt, siges der, men den høje Kornpris driver alligevel Priskravet op paa andre Afgrøder, for naar Landmanden kan faa 60 Kr. for Kornet, vil han have mere for Frø, Sukkerroer o. s. v. Man overser her, at 60 Kr. for Korn ikke har Bund i den almindelige Husdyrproduktion. Svin, Køer og Høns kan i den almindelige Produktion kun betale 40—45 Kr. pr. hkg Korn, og hvis der er ret mange Landmænd, der tilrettelægger deres Pro-

duktion efter en Kornpris paa 60 Kr., vil de blive sørgeligt skuffede. Den Kornpris, de skal gaa ud fra i deres Kalkulation, er normalt 40—45 Kr., og det er den Pris, som de prisfastsættende Myndigheder bør tage Hensyn til.

Jeg nævnte, at det var den Pris, de normalt skal gaa ud fra; jeg mener dermed, at det ingenlunde er givet, at de bør gaa saa højt i deres Prisberegninger og derpaa byggede Priskrav. For hvis det er saaledes, at en Produktion kan svare sig med en lavere Kornprisberegning, saa bør man tage den, og det er ogsaa mit Indtryk, at det sker — at der med andre Ord vises det Samfundssind, at man ikke forsøger at presse Priserne til det yderste.

Der indvendes nu imod ovenstaaende Argumenter: ja, men Du gaar altsaa alligevel ud fra Frihandelsprisen i Dine Beregninger, og dermed er det dog bevist, at det er den, der lægger Prisniveauet paa de salgbare Afgrøder. Det gøres imidlertid kun af Nemheds- eller Anskuelighedshensyn. Forholdet er jo det, at 80—90 pCt. af Landbrugsarealet skal udnyttes igennem Husdyrene, og det er derfor Husdyrproduktpriserne, der bestemmer, hvad Afgrøderne fra dette Areal kan indbringe. Man spørger altsaa om, hvad kan en Hektar give i Indtægt, naar den udnyttes f. Eks. af Svinene, og det Resultat, man kommer til, skal andre Afgrøder, f. Eks. Frø, Kartofler, Sukkerroer o. s. v. ogsaa kunne give; er der Korn paa Arealet, naar man til, at Svinene kan betale 40—50 Kr. for Tønden, og dette Tal anvender man derefter i sine Beregninger. Kornprisen er altsaa selv en afledet Størrelse, eller vi kan kalde den et Omregningstal, og kan kun bruges som saadan.

Naar der nu spørges om, hvorledes det kan gaa til, at Kornprisen kan naa op til 60 Kr., naar Udnyttelsesprisen faktisk kun kan være 40—45 Kr., saa er Svaret herpaa, at Besætningerne er for store i Forhold til Korn- og Foderbeholdninger; endvidere skyldes det de beklagelige Tillæg, der er sat paa Svineprisen ved 50 kg og 80 kg slagtet Vægt paa 4 og 16 Øre. Hvis en Mand har en Gris,

der vejer 50 kg, men ikke mere Korn, kan den koste $50 \times 2,68 = 134$ Kr. Kan han købe Korn, saa den kommer op paa de 80 kg, indbringer den $80 \times 2,68 = 230$ eller 96 Kr. mere, og anvendes der til denne Vægtforøgelse paa 30 kg 100—150 kg Korn plus nogle Roer og Skummetmælk, indses det, at der med Fordel kan betales op mod 60 Kr. for Kornet. Er Grisen større, f. Eks. paa 70 kg, giver Vægtstigningen til 80 kg en Merindtægt paa 43 Kr., og gaar der hertil 60 kg Korn, kan det betales med mere end 60 Kr. pr. hkg.

Det er altsaa de for mange Svin, der giver Misèren, og det er Svineproducenterne, der har Ansvaret og ikke Kornsælgerne; det maa man lægge Mærke til. Det er Svineproducenterne, der har spekuleret og dermed drevet Kornprisen op.

Det har virkeligt i fuldt Alvor været anført, at man skulde have ansat en Maksimalpris paa Korn omkring 20—25 Kr., men man har ikke forklaret, hvorledes dette skulde været praktiseret, naar Kornet i Husdyrproduktionen kan udbringes i 40—45 Kr. Der var i hvert Fald ikke kommet Korn paa Markedet til den Pris, og Følgen vilde være blevet, at Svineproducenterne havde lidt Tab, thi de betaler naturligvis kun 50—60 Kr. for Tønden af Kornet, fordi det kan betale sig for dem, og naar de ikke kunde købe Kornet, maatte de miste den Forretning.

Det er sandsynligt, at det kun er meget smaa Kornpartier, der handles med, og som sætter Prisen; det store Flertal af Landmænd handler ikke med Korn, de indretter deres Produktion efter deres Høsts Størrelse, men der er altsaa nogle, som er kommet i Klemme — som mangler Korn, fordi de har for store Besætninger, men samtidigt er Udbudet ringe af samme Grund. Kornsælgerne har ogsaa store Besætninger i Forhold til Høsten. Hertil kommer, at der vist er noget om, at der opkøbes en Del Frihandelskorn til de saakaldte Foderblandinger, og da dette foregaar saaledes, at der til Dagens Frihandelspris lægges en fastsat Avance, saa vil dette medføre i en foderknap

Tid, hvor Kraftfoder efterspørges til Priser over, hvad Gennemsnitsrentabiliteten betinger, at der er endnu en opdrivende Kraft for Kornprisen. Da vi godt alle kan være enige om, at den høje Frihandelspris er en Uting, som skader den almindelige Opfattelse af Landbruget, og da disse Foderblandinger ikke tjener noget Formaal, for saa vidt de gaar til Kvæg og Svin, da der ikke er noget at blande, som er værd at blande, saa burde disse Foderblandinger under meget skarpere Kontrol, helst helt forbydes.

Det siges ogsaa, at medvirkende til Kornknapheden er, at Tærskningen er vanskelig mange Steder, et Forhold som det dog nok vil hjælpe paa efterhaanden.

Frihandelsprisen har givet lidt efter paa det sidste, og naar Reduktionen af Besætningerne skrider videre frem og Tærskningen gennemføres, vil den nok gaa yderligere ned; Misforholdet mellem Høst og Besætninger er i Aar mindre end i 1941, hvor vi havde det samme Spil gaaende.

Landbrugets økonomiske Resultat.

Som man maatte vente det efter den meget store Høst i 1943 og efter det gode Høstudbytte i 1942, hvorved Besætningerne igen var blevet bragt paa Fode efter de stærke Reduktioner i 1941, blev Driftsaaret 1943—44 særdeles tilfredsstillende. Høsttallene for de tre Aar var 100,7 Mill., 111,8 Mill. og 122,4 Mill. Afgrødeenheder, hvad man maa have i Erindringen, naar man vil bedømme det økonomiske Resultat; endvidere at Høsten i Aar, altsaa for

	Bruttoudbytte Kr. pr. ha		Driftsomkostninger Kr. pr. ha		Nettoudbytte Kr. pr. ha	
	1943-44	Fremgang	1943-44	Fremgang	1943-44	Fremgang
Øerne	1 404	163	1 098	122	306	41
Jylland . . .	1 069	204	831	116	238	88
Hele Landet	1 205	187	939	118	266	69
Under 10 ha	1 631	248	1 388	192	243	56
10—50 ha .	1 147	191	876	114	271	77
Over 50 ha	1 050	126	782	74	268	52

Regnskabsaaret 1944—45 antageligt kommer til at ligge i Nærheden af, hvad den var i 1942.

Efter Driftsbureauets Opgørelse blev Hovedresultaterne for 200 Brug fra hele Landet som vist i foranstaaende Tabel.

I Overensstemmelse med at Fremgangen i Høstudbyttet var relativt stærkest i Jylland, er Stigningen i Bruttoudbyttet og Nettoudbyttet stærkest i denne Landsdel; Bruttoudbyttet i Jylland er saaledes steget med 24 pCt. mod ca. 13 pCt. paa Øerne; Nettoudbyttet med henholdsvis 59 og 15 pCt.

I de tre Brugsstørrelser er Bruttoudbyttet i absolutte Tal steget omtrent dobbelt saa meget i de smaa som i de store Brug; den procentvise Stigning er 18, 20 og 14 pCt. For Nettoudbyttet er den procentvise Stigning 30, 40 og 24 pCt., men naar Tendensen ikke er stærkere i de sidste Tal, skyldes det, at Stigningen i Driftsomkostningerne er stærkt progressiv med aftagende Brugsstørrelse, og herunder dækkes en Stigning paa Arbejdsvederlag og Driftslederløn paa omtrentlig 100, 39 og 57 Kr., og denne Stigning kommer i de smaa Brug helt Brugere til gode. Jeg vender senere tilbage til dette Forhold.

Fremgangen i Bruttoudbyttet falder, som vi maa vente det, næsten udelukkende paa Husdyrbruget, Kvæget har givet 80 Kr., Svinene 92 Kr. og Fjerkræet 14 Kr. mere i Bruttoudbytte.

Af Stigningen i Driftsomkostninger er Arbejdsvederlag omtalt; i Gennemsnit for alle Brug andrager Stigningen 60 Kr. pr. ha eller 16 pCt., Kraftfoder er steget med 22 Kr. pr. ha, men det er jo et fuldstændigt „indre“ Landbrugsanliggende. Stigningen viser imidlertid, at de kornkøbende Brug har kunnet opnaa bedre Produktionsvilkaar; ialt er Stigningen i Driftsomkostninger 118 Kr. eller 14,4 pCt.

Det samlede Driftsresultat er beregnet paa den „investerede“ Kapital, som Driftsbureauet udregner som et Gennemsnit for de sidste 20 Aars Handelsværdi. Denne investerede Kapitals Størrelse i Forhold til Handelsværdien og den bogførte Værdi fremgaar af følgende Tal:

Alle Brug	Netto-udbytte Kr. pr. ha	Handelsværdi		Investerede Kapital		Bogført Værdi	
		Kr. pr. ha	Forrentningspct.	Kr. pr. ha	Forrentningspct.	Kr. pr. ha	Forrentningspct.
1943	266	4 006	6,7	3 047	8,7	2 467	10,8
1942	197	3 651	5,4	3 023	6,2	2 205	8,9
Forskæl ...	+69	+355	+1,3	+24	+2,2	+262	+1,9

Da den investerede Kapital ligger midt imellem den bogførte Værdi og Handelsværdien, bliver den „nye“ Forrentningsprocent et Middeltal af Forrentningsprocenten efter *Handelsværdi* og *Bogført Værdi*. Det samlede Slutresultat stiller sig saaledes:

Forrentningsprocent.

	Netto-udbytte, Kr. pr. ha	Handels- værdi, Kr. pr. ha	Invest. Kapital, Kr. pr. ha	Forrentningsprocent			
				Handelsværdi 42/43	43/44	Invest. Kapital 42/43	43/44
Øerne	306	4 663	3 529	6,6	6,3	8,7	7,6
Jylland	238	3 553	2 718	6,7	4,6	8,8	5,6
Hele Landet	266	4 006	3 047	6,7	5,4	8,7	6,5
Under 10 ha	243	5 905	4 430	4,1	3,4	5,5	4,3
10—20 ha	271	3 756	2 907	7,2	5,7	9,3	6,7
Over 50 ha	268	3 247	2 385	8,3	6,9	11,2	9,1

Vi har altsaa stærkere Udslag i den „nye“ Forrentningsprocent end i de „gamle“, hvilket jo skyldes, at den investerede Kapital er lavere og kun har rørt sig lidt. Det ses, at den bogførte Værdi er steget med 262 Kr. og Handelsværdien med 355 Kr. pr. ha, meget interessante Tal, fordi de viser, at Fremgangen i Handelsværdien næsten udelukkende skyldes forøget Løsøreværdi, d. v. s., at det er de forøgede Besætninger og Beholdninger, der især har sat Kapitalen i Vejret. Forskellen i de to Værdistigningstal er kun 93 Kr., og denne Forskel skyldes delvis de i den bogførte Værdi for lavt optagne Værdier af Besætningsforøgelsen; der har med andre Ord ikke i Aarets Løb fundet nogen Stigning Sted i Ejendomsværdien som Følge af det forøgede Udbytte, for saa vidt en glædelig Kendsgerning.

Forrentningsprocenten.

Kritikken omkring Forrentningsprocenten vil ikke rigtig forstumme; fra Landbrugets Side er man tilbøjelig til at mene, at da et lignende Regnskabsmateriale som Landbrugets ikke fremlægges fra noget andet Erhverv, er Landbruget daarligt tjent med en Gang aarlig at faa holdt Stovvask paa sine økonomiske Forhold for aabent Tæppe. Og der er naturligvis noget om Snakken, men det vil nok være et højst ubejeligt Tidspunkt at søge den tilvante Fremgangsmaade ændret paa, saaledes som det ofte nævnes. Man maa huske paa, at Landbruget i de daarlige Aar selv brugte Regnskabsresultaterne for, hvad de var værd, og der kan komme daarlige Aar igen. Dernæst kan Landbrugets økonomiske Resultat jo ikke hemmeligholdes. Skattestatistiken afslører dog ubarmhjertigt Tendensen; endvidere er det muligt, at Sandheden, hvor ubejelig den monne være i disse Aar, dog trods alt giver et mere retfærdigt Billede af Situationen end løse Rygter vilde gøre det; tænk blot paa den Ravage Kaptajn *Pedersens* berømte Regnskab fra Ebbestrupgaard vakte før den forrige Verdenskrig og Folketingsmand *Gamborgs* Regnskabsresultater nogle Aar senere, og endelig er Forudsætningen for hele Landbrugets nuværende Regnskabsvæsen jo Offentliggørelsen; bortfalder denne, bortfalder samtidigt alle Statstilskud til Regnskabsføringen.

Nej, det nuværende System er nok for fastgroet til, at det kan ændres, men Landbruget kan gøre noget andet. Det kan interessere sig for selv at lære at forstaa de Principper, hvorpaa Regnskabsresultaterne bygges op, og det kan derefter øve Indflydelse paa Regnskabsføringens Form og de nævnte Principper, saaledes at det hele Materiale bliver lettere forstaaeligt for den store Almenhed ogsaa i Byerne. Som jeg anførte i Fjor, skorter det meget paa disse Omraader, og saa længe det er Tilfældet, har man ikke Grundlag for nogen tvingende Kritik mod Regnskabsføringen og Statistiken. Men det skal siges igen, at selv i meget velansete Kredse aner man ikke, hvad For-

rentningsprocenten er Udtryk for. Man er bare klar over, at 10 pCt. er det dobbelte af 5 pCt., og at 3 eller 4 pCt. ikke lyder saa helt ilde; at det er saaledes, er naturligvis en meget afgørende Svaghed ved hele Systemet. Forøvrigt skal jeg henvise til mine Betragtninger over samme Emne i Fjor; trods Indvendinger derimod vedstaar jeg dem uafkortede.

De forskellige Brugsstørrelser under Krigens Produktionsvilkaar.

Det er stadig gangbar Mønt i visse Kredse, at Aarsagerne til Uligheden i Erhvervsvilkaar i de forskellige Brugsstørrelser skal søges i Kornloven, selv om Sandheden piner sig paa og gaar op for flere og flere. Jeg har ved forskellige Lejligheder, ogsaa i det foregaaende, redegjort for, hvorledes Prismekanismen i Landbruget fungerer under Afspærringen, og hvad der bestemmer Priserne, men da hele Problemet er saa vigtigt, skal jeg knytte nogle yderligere Bemærkninger dertil. Og det er et vigtigt Problem; det er vigtigt at danne sig et Begreb om, hvorledes Erhvervsvilkaarene for Landbruget som Helhed saa vel som for de enkelte Brugsstørrelser fungerer under en lukket Økonomi som den nuværende, hvad der er Aarsagen til Forskellighederne, om der kan gøres noget for at afhjælpe dem o. s. v., thi hvem ved, hvad Fremtiden bærer i sit Skød, om det bliver frie eller bundne Erhvervsvilkaar, vi gaar ind til.

Den Slutning synes saa nærliggende, at da Kornprisen er steget, og da de store, kornsælgende Brug har haft den største Fremgang i Indtjeningsevne, er det forøgede Kornpriser, der er Skyld i Uligheden i Erhvervsvilkaar i de forskellige Brugsstørrelser, og da det er noget med Korn, maa Ansvaret lægges paa Kornloven. Man kan imidlertid tænke sig til, at disse Slutninger maa være forkerte, thi som omtalt skal 80—90 pCt. af Afgrøderne sælges igennem Husdyrene, og det er altsaa Priserne paa Husdyrprodukter, der fremfor alt bestemmer Afgrødeværdien.

Ja, siger man, men de store Brug sælger forholdsvis mindst igennem Husdyrene; de har et forholdsvis stort Kornsalg, og deraf ser man, at det netop er Kornet, der giver Pengene. Men det er ikke rigtigt. Den meget omtalte Kornlov fastsætter Maksimalprisen paa 25—30 Kr. paa Afleveringskornet; da denne Pris er 15—20 Kr. lavere end det, Korn kan udnyttes til i Husdyrproduktionen, og da der er en stærk progressiv Afleveringspligt med stigende Ejendomsstørrelse, udligner Kornloven den Erhvervsmulighed i Brugsstørrelserne, som maatte fremkomme, hvis alle Afgrøder blev solgt igennem Husdyrene eller til Priser, der svarer til, hvad Husdyrene kan betale for Afgrøderne. Kornloven er altsaa til Ugunst for de store Brug og til Gunst for de smaa Brug, det er Sandheden.

Med stigende Ejendomsstørrelse er der et stigende Salg af Afgrøder som Frø og Sukkerroer, men Prisen paa disse Afgrøder er fastsat i Overensstemmelse med, hvad Husdyrene kunde udnytte Arealerne til, og at det ikke har været nogen overvældende Forretning at dyrke Salgsafgrøder, det ses jo ligefremt deraf, at Arealerne med Frø, Sukkerroer og Kartoffler er gaaet tilbage det sidste Aar; man vil hellere eller dog lige saa gerne dyrke Korn, der kan sælges igennem Husdyrene.

Nej, det, der har givet den økonomiske Ulighed imellem Brugsstørrelserne, er Uligheden i Areal, thi denne maa under lukkede Produktionsvilkaar give Ulighed i Produktionsevne. Vi har faaet et Sæt meget gunstige Produktpriser, hvoraf Husdyrproduktpriserne er de relativt højeste; der er altsaa Fortjeneste ved at producere, og den, der kan producere mest, tjener derfor mest, og det gør de gode Jorder og de store Brug.

At det forholder sig saaledes, bekræftes meget tydeligt af de omtalte Regnskabsresultater. Det ses deraf, at i Jylland, hvor Høstudbyttet steg mest, steg Nettoudbyttet ogsaa mest, men det ses ogsaa, at de smaa Brug havde langt den største absolutte Fremgang i Bruttoudbytte og

ogsaa i Nettoudbytte, naar man ser bort fra den stærke Stigning i Familiens Arbejdsvederlag, som for saa vidt kun er „Papir“ omkostninger; Stigningen i Familiens Arbejdsfortjeneste er for Brug under 10 ha 136 Kr., i Brug fra 10—15 ha 101 Kr. og i de store Brug 55 Kr., alt pr. ha. Det vil alt-saa sige, at i det gode Høstaar, hvor de smaa Brug kunde sætte deres Husdyrproduktion i Vejret, der kunde de forøge Bruttoudbyttet og Arbejdsfortjenesten med meget mere end de store Brug, der sælger Korn og Planteprodukter. Ganske det samme Billede giver det foregaaende Aar 1942—43, og det modsatte Billede ses i det daarlige Høstaar 1941—42.

Det er fuldkomment Fejlsyn, at man vil prøve at bortforklare de smaa Brugs svagere økonomiske Stilling under Produktions- og Prisvilkaar som de gældende; det opnaas der intet ved. Man maa dog have Aarsagssammenhængen frem, og det faar man ikke, naar man vedblivende fra visse Kredse forsøger at lade Kornloven være Syndebuk for Uligheder og Skævheder; den virker aftrappende og ikke forøgende paa Forskellen, og det skal jeg intet indvende imod.

Det er, som om der ligger en Del Mindreværds-komplekser bag disse Anstrengelser; det lille Brug maa absolut ikke være det økonomisk svageste, og da det ser ud til, det er det, hævder man, at det er, fordi der er gjort det Uret igennem Kornloven. Men man gør det lille Brug en daarlig Tjeneste paa denne Maade; dets Eksistensberettigelse skal afgøres ud fra andre Kriterier end de bestaaende Erhvervsvilkaar, men disse trækker stærkt og lærerigt Konturerne op for Muligheder og Begrænsninger i de forskellige Brugsstørrelser i en lukket Økonomi.

Udstykningen.

I Tilslutning til ovenstaaende skal jeg kort omtale den livlige Diskussion, der er kommet i Gang om Udstykningen. Der er i de givne Rammer ikke Plads til at uddybe

dette sociale Problem nøjere, men jeg skal dog anføre et Par Grundsynspunkter.

Det forekommer mig, at de respektive Advokater for de to Parter for og imod Udstykningen lægger Sagen lovligt haardt op, samt at man i betænkelig Grad gaar uden om visse centrale Synspunkter i Problemet. Forholdet er kort fortalt det, at vi skal alle være her i Landet, vi fire Millioner Danskere, og vi vil alle have det saa godt som muligt, og ud fra dette Grundsynspunkt maa vi enes om at udnytte de Resourcer og de Evner, der er givet os, og kan den danske Jord udnyttes paa en for Helheden gunstigere Maade end den nuværende, saa maa det ske, hvad enten Brugene skal være store eller smaa.

Der maa altsaa principielt anlægges en økonomisk Helhedsbetragtning paa Jordudnyttelsen, men da Menneskene ikke lever af Brød alene, men ogsaa trænger til et Solstref ind over den graa Arbejdsdag, ønsker at føle Sikkerhed for sig og sine, i mange Tilfælde maa være sin egen Herre for at føle Lykken ubeskaaret, saa kan et jævnt velstaaende Samfund have Raad til at gaa noget paa Akkord med Økonomien til Fordel for de immaterielle Værdier.

Det ses nu, at den unge Landmand ofte foretrækker en nøjsom Tilværelse paa sin egen lille Jordlod fremfor at blive Arbejder hos andre; det maa dog være et aldeles afgørende Bevis for, at han derved for sit Vedkommende opnaar den største Sum af Lykke; han er født med Landmandssindet saa godt som nogen anden. Men som sagt, det kan for Helheden, for Samfundet blive et økonomisk Spørgsmaal, om der er Raad til at koste paa ham, thi hvis de Penge og den Arbejdskraft, der skal bindes i hans Brug, kan anvendes meget mere fordelagtigt paa anden Maade, kan man blive nødt til at afslaa hans Ønsker. Men det kan ogsaa gaa saaledes, at det bliver fordelagtigst at bosætte ham og hans lige paa Jorden, hvis de ikke kan beskæftiges andet Steds, Jorden kan altid give Arbejde.

Der bruges nu det meget daarlige Argument, at det dog

er helt bagvendt at udstykke Jorden, naar Stordriften sejrer i andre Erhverv, ja man har set brugt den Vending, at det at udstykke dog er det samme, som hvis man begyndte at opdele Burmeister & Wain. Som sagt er det et daarligt Argument, for det kan godt være, at det er mere fordelagtigt med smaa Bedrifter i Landbruget og med store Bedrifter i Industrien; det er der en hel Del, der tyder paa er Tilfældet, og det skulde man lægge Mærke til. Der ses saaledes i de Lande, hvor Jorden uden statslige Indgreb gaar til den dygtigste Landmand gennem den økonomiske Konkurrence, at der er der intet som helst Tegn paa Udvikling mod Stordrift, tværtimod, og hvis der her i Landet var ganske de samme tvingende Grunde for Stordrift i Landbruget som hos Burmeister & Wain, saa kunde ingen Udstykningslov staa imod; derpaa kan man være ganske sikker.

Nu har man fra Udstykningsfolkene travlt med at luften Ekspropriationstanken, og det skulde man lade være med, lad os vente og se, hvad der sker, inden vi kører det store Skyts op. Ekspropriation kan gøre stor økonomisk Fortræd i en Tid, hvor der er daarligt Raad til saadan noget; man maa her erindre sig, at de fleste Brug har tilpasset deres Bygninger og Løsøre efter deres Jordareal, og meget af den i disse Driftsmidler investerede Kapital gaar tabt for Samfundet, naar Helheden slaas i Stykker. Men man behøver ikke at være saa ivrig paa dette Omraade; med de stærkt forhøjede Arbejdslønninger, med det Omkostningsniveau, vi er kommet op paa, og med noget lavere Priser paa Landbrugsvarer efter Krigen, vil der blive Jord nok til Salg. De høje Lønninger er Familielandbrugsbedste Ven. Naar vi har kunnet vente disse mange Aar, kan vi vel vente lidt endnu med at gaa til drastiske Foranstaltninger, til vi er nogenlunde klare over, hvor vi er henne. Det kan gaa saaledes, at vi bliver nødt til at udstykke stærkt for at anbringe vor Befolkning ved nyttigt Arbejde, men det kan ogsaa gaa saaledes, at det bliver fordelagtigere med noget større Brug end de nuværende

Smaabrug. I fattige Lande er Brugene ofte mindre eller smaa, og i velstillede Lande er de større eller store; det er klart, at det er saaledes, thi jo mere Jord, der kan gives Arbejdet at arbejde paa, jo større Udbytte vil det som Regel give, og naar vort Land har naaet en saa forholdsvis høj Levefod, som det har, saa er en af Grundene hertil, at vi har haft et forholdsvis stort Jordareal og et vel fordelt Jordareal pr. Arbejder i Landbruget. Hermed er ikke sagt, at Jordfordelingen ikke kan blive endnu bedre.

Endelig er der for nylig udtrykt Overraskelse over, at Arbejderne i Byerne, der er fortrolige med Stordriften og dens Fordele i Industrien, gaar med til Udstykningen. Nej, det er ikke saa forbavsende; det kan være en meget rigtig Tankegang hos Arbejderne, thi hvis vi udstykker, bosætter vi flere Arbejdere paa Jorden — de unddrages Arbejdsmarkedet, som vi siger — og derved styrkes Arbejdernes Stilling, og naar saa oven i Købet de unge Landmænd saa gerne vil i Lag med Jorden i Stedet for at forøge Byernes Arbejderhær, saa opnaar man to Fordele paa een Gang, og i Tilgift faar man en større Produktion paa Jorden. Derfor vil man se, at Socialdemokratiet i mange Lande i vort Aarhundrede helt har forladt Karl Marx' Opfattelse, som forøvrigt ikke var økonomisk begrundet: at Smaabruget vil forsvinde til Fordel for Storbrug.

By og Land.

Det gode Forhold mellem By og Land har i Aarets Løb ikke været alt for godt; Landbrugets nuværende Produktionsvilkaar sidder tilsyneladende mange Bymennesker som en Pæl i Kødets, der aldrig lader dem i Ro, og Kartoffelsituationen har givet deres Bitterhed ny Næring.

Man skulde synes, at der ingen Interesse kan være forbundet med at holde et Modsætningsforhold aabent mellem to Dele af et Lands Borgere, der dog til syvende og sidst paa godt og ondt er afhængige af hinanden og henvist til samme Skæbne. Lad os hellere tale sammen om,

hvad vi kan gøre for at hjælpe hinanden, for at rette Skævhederne og for at bygge Riget op økonomisk, socialt og kulturelt.

Det kan og skal ikke skjules, at Landbruget under Kri- gen har forbedret sin Stilling betydeligt, men det maa samtidig erindres, at Erhvervet kom fra den økonomiske Bølges Lavpunkt, medens andre Erhverv sad betydeligt højere oppe paa Bølgen. Dernæst maa det erindres, at det meget store Flertal af Landmænd økonomisk set er Smaafolk eller mindre Middelstandsfolk; det overser man altid. En Bonde bliver i Byboerens Bevidsthed let til en Mand med megen Jord og megen Velstand, der gør ham egoistisk og materialistisk. Disse Karaktertræk findes paa Landet som i Byen, men det er mit Indtryk efter mange Aars Arbejde blandt danske Bønder, at de menneskeligt set let staar Jævnmaal med alle andre Borgere, og hvis man fra Byernes Side, naar man bedømmer Landbrugets Forhold, vilde erindre sig den Jævnhed og Fordringsløshed i Levevilkaar og Livsvaner, som er en fremherskende Dyd hos Bonden, men ogsaa født ud af Livets bitre Alvor, saa vilde megen Kritik og Modvilje ikke alene forstumme, men ogsaa blive følt som en Utilbørlighed.

Naar saaledes et enkelt Hovedstadsblad har ment at se sin Regning ved at bibringe sine Læsere den Opfattelse, at de maa bære væsentlige Byrder, fordi Bønderne snyder tykt i Skat, saa er dette helt ude i det urimelige. Man maatte kunne forlange, at en Journalist, der slaar saadanne økonomiske Sensationer op, havde de mest elementære økonomiske Begreber, og hvis det var Tilfældet, vilde han blot med Støtte i Statistisk Aarbog kunne slutte, at der ingen Sensation kunde skabes paa det nævnte Omraade. Han vilde da kunne se, at langt de fleste Bønder som nævnt i økonomisk Forstand er Smaafolk eller jævne Folk, og at der derfor ikke kunde være den formidable Forskel paa deres Skatteindtægt og deres virkelige Indtægt, som han maatte gaa ud fra for at skabe sin Sensation. Med den Skattelov, vi har, betaler Landbruget i de

gode Aar for lidt og i de magre Aar for meget i Skat, hvad der omtrent gaar lige op; det ved vi alle, og det er forøvrigt blevet indgaaende anskueliggjort af Professor *Jørgen Pedersen* i en Afhandling om Indtægtssvingninger i Landbruget, men det drejer sig ikke om uhyre Summer.

Men Problemet By og Land har endnu dybere Perspektiver, fordi Byen ikke altid forstaar Landets Arbejdsvilkaar. Dette har f. Eks. i Aarets Løb givet sig Udtryk i en iøvrigt meget læseværdig Bog „Krigsøkonomi og Efterkrigsproblemer“ af *J. O. Krag* og *P. Gersmann*. Disse to Forfattere, der er tilknyttet Arbejderbevægelsen, lægger frisk og underholdende deres Opfattelse af Tiden frem for Læserne, men den Objektivitet, man maa forlange af dem, og som de ogsaa i nogen Grad synes at have tilstræbt, er det ikke lykkedes dem at bevare i deres forskellige Betragtninger om Landbruget, aabenbart og forhaabentlig paa Grund af manglende Indsigt og Forstaaelse af Problemerne, hvad naturligtvis ogsaa er en temmelig haard Kritik.

At de forser sig paa Kornordningen, virker besynderligt, da de selv konstaterer, at „Stigningen i de animalske Produkters Eksportpriser formentlig vilde have været lige kraftig, selv om en lavere Kornpris var blevet fastsat“, og videre selv forklarer hvorfor. Det skulde saa være nærliggende for dem at undersøge, hvor stor en Del af den danske Afgrøde, der faar sin Pris bestemt igennem den animalske Produktion, og hvor stor en Del ved direkte Salg til Maksimalpriser. De vilde heraf have set, at kun det Korn, der afleveres til Maksimalpris, 6—7 pCt. af Afgrøden, paavirkes ikke prismæssigt af Husdyrproduktionen; Resten faar Prisen bestemt af denne.

Da en hvilken som helst Kornlov nu ikke kunde have ændret ved dette fundamentale Forhold, og da de maatte have kunnet regne sig til, at Husdyrene betaler 40—45 Kr. pr. hkg for Korn, medens Afleveringsprisen er 26—30 Kr., saa vilde de have undgaaet deres fejlagtige Bemærkninger om Kornordningen, som de gør til „det mest skæb-

nesvangre politiske Fejlgreb" under Krigen. De vilde ogsaa have lært, at den saakaldte Frihandelskornpris er bestemt inden for Husdyrproduktprisernes Rammer, at med andre Ord Kornprisen bestemmes af Husdyrpriserne, og at den ikke er blevet brugt som Løftestang for andre Priser; *det er Foderværdien pr. Hektar Afgrøde*, der bruges som Beregning for Afgrødeværdierne af Salgsafgrøderne, og skulde der have været ændret noget videre ved dette Forhold, maatte der være anvendt saa drastiske Forholdsregler, som selv Forfatterne vilde gyse tilbage for. Nej, den skæbnesvangre Fejl, hvis man vil tale om en saadan, ligger i Husdyrproduktpriserne, men de har som bekendt ligget uden for vort Indflydelsesomraade, medens Kornloven har virket beskyttende for Forbrugerne.

Hermed er ogsaa en Bemærkning om, at „Husmændene, der ikke har haft Fordel af de høje Kornpriser, har maattet nøjes med en Stigning (i Indkomst) paa 30 pCt.“ karakteriseret. Kornlov og Prisfastsættelser har forholdsvis været til Husmændenes Fordel og de kornafleverende Brugs Skade, men se mine tidligere gjorte Bemærkninger herom.

De to Forfattere faar endvidere gjort sig skyldige i nogle politisk farvede Bemærkninger om „det store og mellemstore Landbrugs Repræsentanters“ Evne til ved Hjælp af Trusler om Strejke at udnytte Blokadeøkonomien. De mener, at „det ikke gaar an“ at forsvare Prisforhøjelserne som „produktionsopmuntrende“, og forsøger at begrunde det. Men mine to Herrer: prøv at fastsætte en Sukkerroepriis paa 2 Kr., en Kartoffelpris paa 6—7 Kr. og en Hørpris paa 2 Kr., og læg saa Mærke til Resultatet. Prøv at nedsætte Husdyrproduktpriserne til Førkrigsniveauet og fasthold Omkostningerne og læg igen Mærke til Resultatet, samt hvor mange Arbejdere der forlader Landbruket. Nej, d'Herrers Slutning „gaar netop ikke an“. Thi vel har vi kun et bestemt Areal at manøvrere med i Landbruket, men det er for Produktionen og Befolkningens Forsy-

ninger ganske afgørende, at der dyrkes mest muligt med de givtige Rodfrugtafgrøder, som imidlertid er de mest arbejdskrævende og derfor de dyreste at fremstille ud over et vist ringe Omfang. Det er nu min Opfattelse, at takket være de gode Priser er Produktionen blevet holdt omtrentlig paa det Maksimum, som vi alt i alt kan præstere med Hensyn til Husdyrprodukter, men selvfølgelig vil det virke „produktionsopmuntrende“, hvis man f. Eks. forhøjer Sukkerroeprisen; saa bliver der dyrket flere Røer, Produktionen stiger pr. Arealenhed.

I Tilslutning hertil skal det nævnes, at Forfatterne undrer sig over, at Landbruget ikke har taget „noget afgørende Skridt henimod den Selvforsyning, som mange — formentlig med Rette — har anbefalet for at gøre dansk Økonomi mere konjunkturfast“, dog mener de, at den udvidede Dyrkning af Rug(!) — er en „bevidst“ Forskydning i Vegetabilieproduktionen, og at det utvivlsomt kan tilskrives Kornloven. Det er altsaa gaaet dem forbi, at den udvidede Rugdyrkning skyldes, at *Hveden frøs bort tre Aar* i Træk, hvad selv en „Lov“ intet kunde have rettet ved, men de kunde dog have bemærket sig, at Hvedearealet forøgedes stærkt i 1943, hvad der er fortsat i Aar, paa Trods af Kornloven.

Men det med Selvforsyningen er heller ikke saa godt; det burde kunne tænkes ogsaa uden for Landbruget, at den maa være et økonomisk Problem, der kan have sin Begrænsning; endvidere at der er en Mulighed for, at naar danske Landmænd under Krigen ikke har foretaget større Ændringer i deres Driftsplan, saa kunde Grunden være den, at de inden for denne maksimerer Produktionsmulighederne, og havde Forfatterne haft lidt mere Føling med Landbruget, vilde de have vidst, at det er det sidste, der overvejende er Tilfældet.

Der er flere andre grove Misforstaaelser om Landbruget, men det faar være nok. Det kan nu synes, at det er megen Blæst at lave ud af denne Bog; for det første maa man dog her huske paa, at det er en i et stort Oplag spredt

Bog, der er tænkt oplysende og dermed meningskabende i store Kredse, men for det andet, og det er Hovedsagen bag mine Bemærkninger, saa er det sandsynligt, hvad ogsaa de to Forfattere gaar stærkt ind for, at vi bliver tvunget til at forlige os med at leve under Restriktioner i vort Erhvervsliv fremefter, altsaa under en mere eller mindre udtalt Planøkonomi, og hvis det bliver Tilfældet, og vi skal slippe skikkeligt fra det, saa er det et *sine qua non*, at *Planøkonomerne* kender det Værktøj, de skal bruge, ellers ender det hele i Kaos, Strid og Fattigdom.

Det lader sig nu ikke benægte, at Landbruget her i Landet som i andre Lande — er et Erhverv, der udmærker sig ved at virke stærkt tiltrækkende paa udenforstaaende Sagkundskab; det synes saa let og lige til, og man ved jo altid saa meget om det, at man kan gøre sig selv og andre begribeligt, hvad det er, det fejler, hvad der kan hjælpe det, og hvordan det bør bære sig ad. Det er som sagt Folk fra alle Lejre, der giver sit Besyv med, naar Landbruget er paa Tale, og det falder ingen ind, at der maaske kunde være Grund til at sætte sig lidt nærmere ind i, hvad man taler om; bl. a. forstaaer disse ofte velmenende Mennesker ikke, at Landbruget selv skulde kunne danne sig en Mening om Sagerne, som kunde have en vis Begrundelse, og det er ejendommeligt. Landbruget paa sin Side falder aldrig paa at blande sig i andre Erhvervs Forhold paa den Maade; det kender sin Begrænsning.

Fra Landbrugets Side hilser man ethvert positivt og konstruktivt Bidrag til Drøftelsen af dets Forhold velkommen; der kan være Ting, som Øjne ude fra kan se anderledes paa, end naar de ses indefra, men man maa huske, at der er godt 200 000 danske Landmænd; de beskæftiger endvidere en betydelig Stab af fagligt velskolede Mænd, og der er iblandt disse mange Mennesker saa megen Sagkundskab og saa megen Vilje til at faa det bedste ud af Tingene, ikke alene af Egoisme, men ogsaa som gode Danskere, at man skulde arbejde med og ikke mod denne Vilje. Der er i et saa talstærkt Erhverv en hel Del, som

har siddet deres Tid over, men der er forbavsende mange, som udnytter hver lille Mulighed, der viser sig, iøvrigt bistaaet af Forskningens og Raadgivernes Kreds. Skal vi derfor drive Planøkonomi, lad os saa haabe paa, at det bliver en Økonomi, der bygger paa en Kendsgerningernes Plan, hvor politiske Hensyn og Motiver er skudt til Side, ogsaa for Landbrugets Vedkommende, det vil fremme Landets Følelser for Byen. Hvad den omtalte Bog angaar, saa vilde den have tjent sit Formaal mere og været sine Forfattere til større Ære, hvis den havde været holdt klar af de mange principielt grove Fejltagelser om Landbruget, og det kunde være opnaaet ved, at Forfatterne i Stedet for at skrive ud fra deres Viden forud havde beskæftiget sig lidt mere med de behandlede Problemer.

Skal der etableres et positivt Samarbejde mellem Land og By, og det haaber jeg, det skal kunne lykkes at etablere, saa maa det være et Samarbejde mellem Ligemænd, hvor begge Parter viser Respekt for og Forstaaelse af hinandens Villen og Kunnen, saaledes at Foranstaltninger, af hvad Art de være maa, kan hvile paa et saa sundt og rigtigt økonomisk Grundlag som muligt.

De Mennesker, der arbejder i og for Landbruget, vil altid gerne drøfte Landbrugets Vilkaar med Folk fra andre Kredse, ogsaa modtage deres Raad, ja, der er ikke noget Erhverv her i Landet, der saa gerne og saa ofte sender Bud efter Foredragsholdere og Oplysning udefra, men Drøftelserne maa ske paa et rimeligt Grundlag, thi som det er sagt, „Sandheden kan gøre os alle nok“.

Ejendomspriserne.

Ejendomspriserne er fortsat steget til det sidst opgjorte Kvartal, 2. Kvartal 1944, men Omsætningen er gaaet lidt tilbage og ligger med et Forholdstal paa 120 i 1943—44 en Del under Højdepunktet i 1942, hvor Forholdstallet var 138 mod 100 i 1935, og det siges, at Omsætningen det sidste halve Aar er faldet yderligere, nogle mener meget.

Det er beklageligt med disse stadige Stigninger i Ejen-

domspriserne, især da man maa forvente, at de trækker en forøget Gældsbyrde med sig, som under ændrede Produktionsvilkaar kan blive en tung Byrde, men som jeg redegjorde for i Fjor, er det ikke til at se, hvorledes i hvert Fald den Del af Stigningen, der skyldes Løsøret, skulde være undgaaet. Det viser sig nu yderligere, at Stigningen det sidste Aar overvejende skyldes Besætningsforøgelser, idet Løsøret er steget med 35 og 24 pCt. for Ejendomme henholdsvis under og over 1 Td. Hartkorn, medens Jord og Bygninger er steget 4 og 9 pCt. Det samme kunde ogsaa ses af Driftsbureauets Regnskaber, som tidligere omtalt. Det samlede Pristal for Huse med $\frac{1}{4}$ —1 Td. Hartkorn er nu 171 (Bygninger og Jord 134, Løsøre 267), og for Gaarde med 1—12 Tdr. Hartkorn er de samme Tal 170 (Bygninger og Jord 131, Løsøre 266), alt naar 1935 er lig 100.

Denne Prisstigning giver stadig Anledning til en ikke ringe Betænkelighed, hvad der er forstaaeligt, naar vi erindrer os Mellemløbsaarenes Udvikling, men til Bedømmelse af den maa man bl. a. erindre sig Pengerigeligheden og det faldende Renteniveau; er Renten faldet med ca. 1 pCt. fra 5 til 4 pCt., betinger det en Prisstigning paa op imod 25 pCt. paa Jordværdien, men dette forklarer ikke hele Stigningen, hvoraf som sagt en stor Del falder paa Løsøret, og en Del er kapitaliseret Merudbytte.

Hvorvidt der er Tale om en Overkapitalisering i Forhold til Fremtidens Erhvervsvilkaar, kan man ikke paa nuværende Tidspunkt afgøre helt sikkert; man synes at være enige om, at Renten ikke vil stige foreløbigt, og forøvrigt er der jo konverteret meget store Poster af den faste Gæld, ligesom alle nye faste Penge er laant til de lave Rentesaetser. Dernæst synes man at være enige om, at Arbejdslønnen ikke skal nedsættes efter Krigen, og fastholdes Lønniveauet, kan Landbrugets Produktionsmidler som Bygninger og Inventar ikke gaa ret meget ned i Pris, og det betyder, at man maa give Landbruget saadanne økonomiske Arbejdsvilkaar, at det foruden at

kunne betale den højere Arbejds løn, som bliver en Følge af Byernes højere Lønniveau, ogsaa maa kunne forrente og afskrive de dyrere Produktionsmidler i det Omfang, disse er nødvendige for den Produktion, man bliver enige om skal og kan gennemføres.

Det skal endelig tilføjes, at hvis der bliver Tale om Mulighed for nogen Forøgelse af Produktionen, vil Priserne kunne taale at give noget efter, før Rentabiliteten kommer i Fare, fordi Landbruget har saa store faste Omkostninger, der ikke bevæger sig, selv med en ret stærk Produktionsforøgelse; bl. a. omfatter dette under de nuværende Forhold ogsaa Kvæget, som ikke er fuldt udnyttet. Ogsaa almindeligt faldende Priser betyder en Lettelse for Landbruget og Mulighed for lavere Landbrugspriser. Men disse to Forhold er ikke nok til, at man kan staa imod det Prissald paa Landbrugsvarer, som mange venter maa komme udefra, altsaa betinget af Verdenspriserne.

Nu er der hertil at sige, at vel ser det ud til, at Priserne paa vore Eksportvarer ligger lavere ude i Verden end her i Landet, men der synes ogsaa at herske Enighed om, at man vil forsøge at imødegaa det Anarki paa Landbrugsmarkedene, som var saa typisk for Mellemløbsaarene. For det tyske Markedsomraade har der i en Aarrække været fastsat regulerede Landbrugspriser, og U. S. A., som faktisk lige siden 1920 og i forstærket Grad siden 1928 har haft et alvorligt Landbrugsproblem at kæmpe med, har taget Initiativet til en international Regulering af Landbrugsproduktionen og Landbrugsmarkedene. Hvorvidt dette kan gennemføres, er saa en anden Sag; det maa aabenbart bero paa Magtforholdene efter Krigen, fordi Fortidens Erfaringer om internationale Produktionsaftaler gaar ud paa, at der skal staa Magt bag Aftalerne, og det endvidere er sandsynligt, at Importlandene vil søge at sikre sig Varerne billigst muligt.

Hertil kommer, at hele det internationale Landbrugsproblem er uløseligt sammenkædet med Beskæftigelses-

mulighederne i Byerhvervene. Lykkes det at gennemføre den fulde Beskæftigelse i Industrien i de store Lande, som er et Programpunkt for Efterkrigstiden, vil Landbrugsproduktionen hurtigt tilpasse sig efter Afsætningsmulighederne til lønnende Priser med den Mobilitet, der findes hos Arbejdskraften i vore Dage, men lykkes det ikke, faar vi igen en omfattende Arbejdsløshed som i Trediverne, vil der igen hobe sig for mange Mennesker op i Landbruget, Produktionen bliver for stor og Priserne lave. Det var jo dette, der var det store Dilemma i Tyverne og Trediverne; der var for mange Mennesker i Landbruget, men Byerhvervene kunde ikke absorbere dem, og Resultatet blev Overproduktion og Krise.

Da vi imidlertid paa nuværende Tidspunkt ikke ved noget om Størrelsen af den Produktion, vi vil kunne gennemføre, og de Priser, den skal afsættes til, kan vi ikke tage noget paalideligt Bestik af Forholdene. Vi kan dog slutte, at hvis vi kan komme op paa en Produktion som før Krigen, at en Produktion af den Størrelse med andre Ord bliver fordelagtigst for Erhverv og Land, saa maa Ejendomspriserne komme til at ligge højere end før Krigen. Thi Forholdet var jo det dengang, at Ejendomspriserne ikke dækkede Etableringsomkostningerne, ja Reproduktionsomkostningerne for Bygninger og Løsøre slugte for de smaa og mellemstore Brug hele Ejendomsprisen; der var ingen Jordværdi tilbage, naar man opgjorde det paa den Maade, og naar disse Reproduktionsomkostninger nu er steget og vil forblive højere end dengang, da Arbejdslønnen skal holdes oppe, saa maa den „økonomiske“ Ejendomspris ogsaa blive højere end dengang. Noget andet er, at man for en kortere Periode kan lade en Krise slaa igennem, fordi Produktionsapparatet er for Haanden, men paa længere Sigt maa som sagt de Produktionsmidler, der er nødvendige for en fortsat Produktion af en bestemt Størrelse, kunne forrentes og afskrives.

Fra den faglige Arbejdsmark.

Det virker overbevisende om Landbrugets Livskraft, naar man følger dets fagligt-tekniske Udvikling. De gamle Arbejdsomraader udvikles og trives, og nyt Initiativ tages. I det følgende skal knyttes nogle Bemærkninger til enkelte af de faglige Opgaver, der i Aarets Løb i særlig Grad har samlet Opmærksomheden om sig.

Ungdomsarbejdet.

Ungdomsarbejdet, som er en saa vigtig Opgave for Landbrugets økonomiske, sociale, kulturelle, ja politiske Fremtid, faar mere og mere Form over sig. Der er i Aarets Løb ansat flere Ungdomskonsulenter, bl. a. en Landsdelskonsulent paa Sjælland, og ligeledes er der fra Landhusholdningsselskabets Side taget nye Opgaver op, bl. a. med den nye Brevskole, som direkte henvender sig til Ungdommen. Dette Arbejde for Ungdommen bæres oppe af megen god Vilje og Indsigt, men naar man ser de Udvalg, der efter god dansk Skik administrerer dette Arbejde, spørger man uvilkaarligt sig selv, om det ikke kunde være hensigtsmæssigt, at flere af de unge selv kom med i Ledelsen, thi det er min Erfaring, at de unge vil selv, og at de i vor Tid som altid kender sig selv bedre end deres bedagede Fædre gør.

Bygnings sagen.

I Aarets Løb har Ansættelsen af Bygningskonsulenter taget et formidabelt Omfang. Fra een er Konsulentstaben blevet udvidet til 7—8 eller flere. Sjælland er omtrent „belagt“, Fyn har ansat en Landsdelskonsulent, og flere er ansat i Jylland.

Det kan altsaa siges, at der nu virkelig gennem Professor *Hansen Larsens* Initiativ er skabt Udløsning for et Behov, og det er for saavidt mærkeligt, at det ikke er sket før, ikke alene paa Grund af de store Kapitaler, der er bundet i Bygningerne, men ogsaa af Hensyn til Arbejdets Økonomi i disse Bygninger.

Nu er det saadan, at Traditionen lever stærkt i Bygninger og Byggeri, ikke mindst paa Landet, og det forekommer mig, at der vel i de sidste Aar er taget meget nyt Initiativ for at

bryde de gamle Forestillinger om, hvorledes en Gaard skal se ud. Bl. a. er jo *Hansen Larsens* og *Brückers* T-formede Gaardplan et virkeligt positivt Bidrag til en rationel Arbejdsplads, men der er ikke taget nogen Stilling til Bygningernes tekniske Udførelse, som, saa vidt jeg kan skønne, overvejende er holdt efter de traditionelle Linier, meget solidt Kram, men ogsaa kostbart. Men vi undgaar ikke at tage dette Problem op til en indgaaende Overvejelse, thi man maa stille sig noget skeptisk over for, om det er hensigtsmæssigt og økonomisk at bygge forholdsvis solidt og dyrt og af flere hver for sig vigtige Grunde.

Vi maa saaledes tage i Betragtning, at paa Smørmarkedet har vore mest paagaende Konkurrenter paa den sydlige Halvkugle den store Fordel, at de i bogstavelig Forstand arbejder under aaben Himmel, medens Hovedomkostningerne, der er forbundet med vore dyre Landbrugsbygninger, skal bæres netop af Kvæget; alene dette Konkurrencemoment tvinger os til paa dette Omraade at være meget nøjeseende med Omkostningerne.

Dernæst er der Hensigtsmæssighedsspørgsmaalet. Vi ved ikke, om de Bygninger, vi bygger nu, vil svare til Fremtidens Krav og Produktionsbetingelser, men vi ved dog, at de Bygninger, der er bygget saa sent som i Slutningen af forrige Aarhundrede, ja blot for 30 Aar siden, ofte er sørgeligt forældede, skønt man vel den Gang som nu, naar man byggede, tænkte sig om for at faa alt saa tidssvarende og praktisk som muligt. Nu er dette Problem ikke saa alvorligt her i Landet som i andre Lande, fordi vor fortidige Fattigdom tvang os til at bygge lette Bindingsværksbygninger, som i Tidens Løb er gaaet til og har maattet fornyes, men naar man ser de grundmurede Landbrugsbygninger paa Fastlandet og i England, der har staaet i mange Aar, og som ret ofte er kønne, men sørgeligt forældede og et alvorligt Handicap for Udvikling og Økonomi, saa erindres vi om, at vi, naar vi nu bygger vore nye, solide, grundmurede Bygninger, derved meget vel kan bebyrde Fremtiden med en tvivlsom Arv samtidig med, at Investeringen hviler tungt paa Nutiden.

Man maa i denne Forbindelse huske paa, at Landbruget med

sin i Forhold til Industri, Handel og Søfart langsomme og maalt paa den faste Kapital ringe aarlige Omsætning ikke kan bære store Afskrivninger og Henlæggelser. Der er mangan en dansk Landmand, som har forbygget sig, som man siger; han investerede større Beløb i de langsomt omsættelige Bygninger, end hans Produktion kunde bære, og hvor det ikke endte med Fallit, betød det Forringelse af Familiens Levevilkaar.

For at vise hvad dette Problem betyder, skal jeg opstille et lille nemt Regnestykke. Der opføres to Bygninger, den ene koster 15 000 Kr., den anden af samme Rumfang 12 000 Kr. Den første, der er mere solid, kan vare i 80 Aar; den anden afskriver vi paa 40 Aar. Gaar vi ud fra en Rente paa 5 pCt., og at vi afskriver saaledes, at Rente plus Afskrivning bliver et konstant aarligt Beløb, bliver Omkostningen i første Tilfælde 765 Kr. aarligt, i andet 700 Kr., Differencen ser vi bort fra, eller antager, at den gaar til større Vedligeholdelse paa den billige Bygning. Efter 40 Aar er den billige Bygning afskrevet, og en ny og tidssvarende kan bygges i Stedet, men havde vi samtidigt med Opførelsen hensat det sparede Beløb paa Rente, var det vokset til 21 100 Kr. paa de 40 Aar.

Nu er dette Eksempel meget moderat; vi kender saaledes fra Tyverne de talrige Svinehuse, nogle bygget solidt af Grundmure, andre let af Træ. Jeg har to Eksempler; det ene Hus kostede 10 000 Kr. af Grundmur, det andet 5—6000 Kr. af Træ; de var lige store og lige økonomiske at arbejde i, men de har begge i en Aarrække staaet delvis tomme, fordi disse Ejendomme fik reduceret deres Produktion. Det viser hele Problemet i en Nøddeskal, Træhuset billigere i Produktionen og med den halve Risiko.

Jeg tror derfor, at vi maa have meget mere fat paa selve det økonomiske i Bygningsproblemet. Vi ved, at vi under vore klimatiske Forhold og med de store Vandmasser, vi slæber gennem vore Stalde, maa tage vidtgaaende Hensyn til Staldenes Isolation, Lysforhold og Hygiejne, og at de derfor tit bliver kostbare, men af konkurrencemæssige Hensyn og af Hensyn til Landmændenes økonomiske Fremtid og Nutid maa alle Muligheder efterprøves for at gøre Bygningerne saa billige som

muligt, uden at gaa for meget paa Akkord med Ønsker og Hensigtsmæssighed. Det omfatter bl. a. en Undersøgelse af Anvendeligheden af alle de forskellige Materialer og Fremgangsmaader, der staar til Raadighed for Bygherren i vore Dage. En saadan Undersøgelse maa paa Grund af sin Karakter og Kostbarhed blive en Statsopgave, men netop Staten har ogsaa en meget omfattende Interesse i, at Investeringen i vore Landbrugsbygninger bliver billigst mulig i Forhold til Formaålet.

Ensileringen.

Ensileringen har i disse Aar vundet Fodfæste, og med det Omfang, den allerede har faaet, betyder den en hel Del baade for Økonomi og Produktion. Man maa derfor anerkende dels de omfattende Forsøg, som Statens Forsøgsvirksomheder gennemfører og de hurtigt kommende Forsøgsresultater, dels den omfattende Undersøgelse, som Mejeriernes Fællesorganisation har ladet foretage med Henblik paa Ensilagens Indflydelse paa Mælkens Kvalitet. Det er jo et ret afgørende Spørgsmaal, men desværre var Undersøgelsen ikke ført igennem til Smørret, saaledes at man kan blive klar over, om de Ulemper, megen og daarlig Ensilage kan medføre for Mælken, ogsaa overføres til Smørret; men endvidere vilde det være interessant at faa fastslaaet, om Ensilagen har en gunstig Indflydelse paa Smørrets Vitaminindhold.

Af flere Grunde er det vigtigt, at vi kommer godt frem med Ensilagespørgsmaalet; under en større Selvforsyningsgrad, end vi tidligere kendte, er Ensileringen et vigtigt Middel, ligeledes til Udnyttelsen af alt Grønt, som ikke kan opbevares paa anden Maade, og det kan blive endnu vigtigere under dyrere Arbejdsforhold, idet Dyrkningen af Ensilageplanter og selve Ensileringen er tilgængelig for Mekanisering i langt højere Grad end Roedyrkningen.

Vanding, Afvanding.

Det tørre Vejr, vi har en Overgang hver Sommer, rejser regelmæssigt Spørgsmaalet om Vanding og dens Økonomi. Efter de Forsøg, der har været gennemført her i Landet, var der

ikke saa meget ved Vandingen, men Svenskerne har nyligt offentliggjort en Forsøgsrække under Nedbørsforhold omtrent som vore, hvor de fik et stort og fordelagtigt Udbytte for Vanding.

Nu er det ikke alene et Problem, om Vandingen i sig selv er rentabel, men ogsaa om man kan skaffe Vand, og paa dette Omraade kan det knibe her i vort lille Land. Der synes netop ikke at være Vand nok; i en Aarrække er der konstateret et betydeligt Fald i Grundvandstanden, som har virket en Del alarmerende af Hensyn til Vandforsyningen, og interessant nok er det Hedeselskabet, der har rejst dette Spørgsmaal for nogle Aar siden, saaledes at der under Teknisk Akademi er blevet nedsat et Udvalg for at undersøge, om man kan sige noget om Aarsagerne. Det ses ofte anført, at det er den stærke Afvanding i de senere Aar, der er medskyldig i den faldende Grundvandstand. Vandet afledes, inden det faar Tid til at synke i Undergrunden, idet Overfladevandet søger mod de lave Partier, hvor Drænene saa opfanger det. Kan det virkelig paavises, at det er saaledes, kan vort Grundforbedringsarbejde komme i Fare, og man kan vel saa ogsaa skyde en hvid Pind efter Vandingsmuligheder.

Nu skulde det ikke synes overbevisende, at de Arealer, der er drænet den sidste halve Snes Aar, og som kun udgør nogle faa Procent af det samlede Areal, at de skulde kunne have en saa mærkbar Indflydelse som konstateret, men naturligvis, det er de lave Arealer, der drænes, og sammen med et stærkt voksende Vandforbrug kan det maaske mærkes.

I 1944 fejrede vi 100-Aaret for Højskolerørelsen. Paa Grund af Forholdene forløb denne Begivenhed i Stilhed og maaske ogsaa i forholdsvis Ubemærkethed, men under fredelige Forhold vilde det have været anderledes, thi ude i den store Verden er der ikke meget dansk, der har mødt større Beundring og Respekt end netop Højskolen, dette at unge Kvinder og Mænd frivilligt og med økonomiske Ofre sætter sig paa Skolebænk for at underkaste sig eller hengive sig til en aandelig Paavirkning.

Højskolerørelsen har lige op til vore Dage haft hjemme paa Landet, og her har den igen især været forankret blandt de middelstore Bønder, mindre blandt Smaabønder og Haandværkere og næsten slet ikke blandt Landarbejdere. Der har altsaa paa en Maade været noget eksklusivt over Højskolen, men dens Betydning lader sig slet ikke paa den Maade lokalisere til et bestemt Befolkningslag, som det ofte sker. Dens Ideer og dens aandelige Værk har været med til at gennemsyre vort Folk og skabe vor Kultur.

Højskolen gøres herhjemme og ude ofte til Andelsrørelsens Moder. Det er nu nok et Fejlsyn; Sagen forholder sig mere saaledes, at de to Rørelser har en fælles Forudsætning i Folket med dets særegne Karaktertræk, der gav Mulighederne for Vækst og Blomstring af et aandeligt Liv og et samtidigt Virke i Fællig, men naar vi alligevel med god Grund giver Højskolerørelsen saa stor en Del af Æren for Udviklingen i dansk Landbrug og i vort Land, saa skyldes det, at saa mange af de Mænd, der kulturelt, politisk og i det praktiske Liv har baaret denne Udvikling, havde deres aandelige Forudsætninger og Udgangspunkt i Højskolen.

I den Tid, der kommer, faar vort Folk Brug for alle sine aandelige Resourcer, ikke blot for at kunne bære Usikkerhed, Modgang og Skuffelser, men ogsaa for at kunne møde det nye, der kommer, og omskabe det til noget værdifuldt for vort Land og vor Kultur. I dette Tidehvert bliver de af Højskolen skabte aandelige Forudsætninger hos vide Kredse af vort Folk een af de Kraftkilder, vi skal øse af, og som skal være med at bære os oppe igennem Vanskelighederne.
